

Дмитро Іванович Чижевський (1894-1977) — український учений-енциклопедист, філософ, культуролог-славіст, літературознавець, релігієзнавець, дослідник української і слов'янської літератур, історії культури, філософії, релігійної думки й слов'янської духовності, мовознавець і публіцист.

Праці Д.І.Чижевського

Чижевський Д. Філософські твори : у 4-х т. / під заг. ред. В. Лісового / Дмитро Чижевський. – К. : Смолоскип, 2005.

Чижевський Дмитро. Українське літературне бароко = The Ukrainian literature baroque : Вибрані праці з давньої літератури / Дмитро Чижевський; Гол. редкол. Омелян Пріцак; Передм. Олекса Мишанич. – К. : Обереги, 2003. – 576 с. – (Київська б-ка давнього українського письменства. Студії; Т. 4).

Чижевський Дмитро. Філософія Г. С. Сковороди : Монографія / Дмитро Чижевський; Підготов. тексту, ред. , вступ. ст. Леонід Ушкалов.– Харків : Акта, 2003.– 432 с.

Чижевський Дмитро. Нариси з історії філософії на Україні / Дмитро Чижевський. – 2-е вид. – Мюнхен : [б.в.], 1983. – 175 с. – (Монографії; ч.34) .

Чижевський Дмитро. Філософія Г. С. Сковороди / Дмитро Чижевський; ред. Роман Смаль-Стоцький; Передм. Дмитро Чижевський. – Варшава : [б.в.], 1934 ([З друк. НТШ у Львові]). – 221,[3] с., [4] л. вкл. іл. : іл. – (Праці українського наукового інституту / Укр. наук. ін-т; т. 24; кн. 1. Серія філософічна). – Філософія Г. С. Сковороди. – Режим доступа : <https://odnb.odessa.ua/rarities/item/229>

Чижевський Дмитро Іванович. Історія української літератури / Дмитро Іванович Чижевський. – К. : Академія, 2003. – 568 с. – (Альма-Матер).

Чижевський Дмитро Іванович. Історія української літератури / Дмитро Іванович Чижевський. – К. : Академія, 2008. – 568 с. – (Альма-Матер).

Чижевський Дмитро Іванович. Історія української літератури (від початків до доби реалізму) / Дмитро Іванович Чижевський. – Тернопіль : Феміна, 1994. – 479 с.

Чижевський Дмитро Іванович. Поза межами краси (До естетики барокової літератури) / Дмитро Іванович Чижевський. – Нью-Йорк : Українсько-Американське видавниче тов-во, 1952. – 22 с. – (Серія наукова; Ч. 2).

Чижевський Дмитро Іванович. Порівняльна історія слов'янських літератур : У 2-ох книгах : пер. с нем. / Дмитро Іванович Чижевський; Передм. Михайло Насенко; Пер. Олесь Костюк, Микола Ігнатенко. – К. : Академія, 2005. – 288 с. – (Альма-Матер).

Чижевський Дмитро Іванович. Реалізм в українській літературі / Дмитро Іванович Чижевський; Підгот. тексту, передм. Михайло Кузьмович Насенко. – К. : Просвіта, 1999. – 120 с.

Чижевський Дмитро Іванович. Філософія Г. С. Сковороди / Дмитро Іванович Чижевський; Підгот. тексту Леонід В. Ушаков. – Харків : Прапор, 2004. – 272 с.

Про Д.І.Чижевського

Астаф'єв О. Шевченкознавча концепція Дмитра Чижевського / О. Астаф'єв // Слово і час : наук.-теорет. журн. – 2017. – № 6. – С.3-15.

У статті розкрито шевченкознавчу концепцію Д. Чижевського, основну увагу звернуто на антропоцентризм як прикмету творів Т. Шевченка. Він пронизує історіософію поета, його картини життя і природи.

Башкиров В. Дмитро Чижевський об'єднує / В. Башкиров // Народне слово. – 2019. – № 14 (11 квіт.). – С.16.

Валявко І. Діалог крізь роки: листування Дмитра Чижевського та о. Георгія Флоровського / І. Валявко // Філософська думка. – № 6. – 2010. – С.81–88.

У статті розглядається життєвий шлях і стосунки двох видатних мислителів російсько-української еміграції ХХ століття — Дмитра Чижевського та о. Георгія Флоровського. Автор показує, як на взаємоповазі, довірі та професіоналізмі будувалася їхня багаторічна дружба, яку вони зберегли крізь усі життєві бурі. Ці мислителі збагатили науку великою творчою та архівною спадщиною, частиною якої є їхнє листування. Автор подає короткі відомості про архівні зібрання вчених та знайомить із 15 листами Д. Чижевського до Г. Флоровського протягом 1926 – 1972 рр. Ці листи публікуються в Україні вперше.

Валявко І. Дмитро Іванович Чижевський як дослідник української філософської думки: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філософ. наук / І. Валявко. – Київ. – 1997. – 24 с.

Валявко І. До інтелектуальної біографії Д. Чижевського: галльський (1932–1945) та марбурзький (1945–1949) періоди / І. Валявко // Магістеріум: історико-філософські студії. – К., 2006. – Вип. 23. – С.70–77.

У статті розглядається наукова та викладацька діяльність Дмитра Чижевського під час його перебування у Німеччині у містах Галле та Марбург, а також: аналізуються його творчі здобутки впродовж цього періоду. Автор, спираючись на численні архівні матеріали та спомини колег й учнів Д. Чижевського, реконструює творчий шлях ученого.

Валявко І. До інтелектуальної біографії Дмитра Чижевського: Празький період (1924–1932) / І. Валявко // Наукові записки НаУКМА: Філософія та релігієзнавство. – Київ : КМ «Академія», 2004. – Т. 25. – С.83–88.

У статті розглядається наукова діяльність Дмитра Чижевського під час перебування у Празі та подається короткий огляд його філософських студій.

Валявко І. Інтелектуальна біографія Дмитра Чижевського: спроба наукової ретроспективи / І. Валявко // Дмитро Чижевський. Філософські твори: у 4-х тт. / Під заг. ред. В. Лісового. – Т. 1. – К.: Смолоскип, 2005. – С.ХІ–XXXІ.

Валявко І. Наукова та архівна спадщина Дмитра Чижевського (до 110-ліття з дня народження вченого) / І. Валявко // Сіверянський літопис. – 2005. – № 1. – С.113-119.

Постать Дмитра Івановича Чижевського (1894-1977) - видатного вченого, філософа, славіста, історика культури, дослідника духовного життя слов'ян - багатогранна і неординарна. Вчений-універсал зі світовим ім'ям, який справив потужний вплив на західноєвропейську й американську славістику, автор фундаментальних досліджень з історії слов'янської, й зокрема української культури, він був одним із засновників дослідницько-славістичних студій в Німеччині та США. Вчений й на сьогодні залишається визнаним авторитетом в питаннях історії слов'янської думки та одним з досить цитованих в західних джерелах авторів. Д.Чижевського без перебільшення можна вважати істориком інтелектуального життя слов'ян й постаттю загальноєвропейського значення.

Вільчинський Ю. Історик філософії слов'янства / Ю. Вільчинський // Слово і час. – 1994. – № 4-5. – С.32-40.

[Гаєвська Н. Дмитро Чижевський про особливості розвитку реалізму в українській літературі / Надія Гаєвська, Олена Пилипей // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика. – 2022. – Вип. 1 \(31\). – С.9-11.](#)

Ідеться про реценцію Д. Чижевським специфіки розвитку реалізму в українській літературі. Проаналізовано працю вченого "Реалізм в українській літературі" (1956). Акцентовується увага на розвитку української мови, розвитку українського реалістичного театру й загалом української культури. Кажучи про розвиток українського реалістичного театру, дослідник відзначає значну роль у цьому І. Карпенка-Карого, М. Кропивницького, М. Старицького. Водночас аналізується й розвиток театральної справи в Західній Україні того періоду. Простежено історичний контекст появи драматичних творів Лесі Українки, а також окреслено окремі постаті представників реалізму в українській літературі. Д. Чижевський аналізує творчість письменників-реалістів, зокрема Л. Глібова, П. Грабовського, І. Карпенка-Карого, М. Кропивницького, І. Манжури, О. Пчілки, С. Руданського, В. Самійленка, І. Франка, Я. Щоголіва та ін. Говорячи про роль І. Франка у становленні й розвитку українського реалістичного письменства, Д. Чижевський вказує на те, що Каменяр не лише практик реалізму, а й теоретик, оскільки подавав теоретичне обґрунтування реалізму у своїх працях. Наголошено на особливостях виникнення реалізму, джерелах його появи, розкрито специфіку впливу інших європейських літератур на літературу українську. Д. Чижевським вказано принцип відбору матеріалу для відображення дійсності. Як основну ознаку романтичного стилю виділено метафору, реалістичного стилю – метонімію. Зауважено, що реалізм активніше виявився переважно у прозових формах. Серед тих, хто відійшов від реалізму, дослідник називає імена В. Винниченка, П. Карманського, М. Коцюбинського, В. Пачовського, М. Філянського, М. Чернявського й ін.

Гайда Л. Дмитро Чижевський / Л. Гайда // Історія України. – 2015. – № 3 (лютий). – С.21-22.

Горський В. Дмитро Чижевський як історик філософії України / В. Горський // Дмитро Чижевський. Філософські твори: у 4-х тт. / Під заг. ред. В. Лісового. – Т. 1. – К.: Смолоскип, 2005. – С. XXXI–XXXVIII.

Грицай Я. Дмитро Чижевський як дослідник літератури українського бароко / Я. Грицай // Українська мова і література в школах України : наук.-метод. та літ.-мист. журн. – 2017. – № 11. – С.33-35.

Дмитрієв В. Невідомий Чижевський: прозріння і відкриття : рецензія / В. Дмитрієв // Філософська думка. – 2010. – № 6. – С.130-132.

[Дмитро Іванович Чижевський і його сучасники : листи, спогади / Упоряд. Ірина Вікторівна Валявко, Олександр Вікторович Чуднов, Володимир Володимирович Янцен.– Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 527 с.](#)

Дмитро Чижевський і світова славістика // Славістика: зб. наук. праць. – Т. I. / Ред. Р. Мних, Є. Пшеничний. – Дрогобич: Коло, 2003. – 368 с.

Дмитро Чижевський // [100 найвідоміших українців](#) / Під заг. ред. Юрій Павленко. – Вид. 3-є. – К. : Автограф : Кн. дім «Орфей», 2005. – С.522-525.

Забіяка І. Елементи структуралізму в літературознавчій концепції Дмитра Чижевського / Ірина Забіяка // Слово і Час. 2014. - №6. – С.51-56.

Стаття присвячена ролі структуралізму у формуванні літературознавчих концепцій Дмитра Чижевського. Розглянуто питання участі вченого в діяльності та публікаціях Празького лінгвістичного гуртка, простежено динаміку зацікавлень дослідника, проаналізовано окремі його статті з акцентом на структуральному методі. Визначено вплив цього методу на концепцію стилю науковця, на принципи впорядкування «Історії української літератури».

Зірка світової славістики (Чижевський Дмитро Іванович) / [Шаров І. Вчені України. 100 видатних імен.](#) – К.: Видавництво АртЕк. – 2006. – С.439-444.

Ільницький М. Перша монографія про Дмитра Чижевського / М. Ільницький // Слово і Час. — 2007. — № 1. — С. 64-69.

Корпанюк М.П. [Дмитро Чижевський як історик національного літописання](#) / Микола Павлович Корпанюк // Теоретична і дидактична філологія. Серія: Філологія. – 2018. – Вип. 27. – С.41-54.

Розвідка присвячена дослідженню результативного внеску Д.Чижевського в аналіз художньої наповненості давніх літописів за допомогою використання стилевого методу аналізу. Важливим висновком є твердження про національне літописання XI-XIII сторіч в тому, що їхні автори – високоосвічені, добрі знавці Біблії, античної, візантійської літератур, творів Гомера, Йосипа Флавія, Георгія Амартола, Іоана Малали, візантійського хронографа, «Олександрії», особливо популярної в князівському середовищі, а образи Олександра Македонського, Дарія, відтворені в ній, як і образ Геркулеса, були близькими та зразковими для наших полководців-князів.

Куценко Л.В. Дитинство і юність Дмитра Чижевського / Л. В. Куценко // Народне слово. – 1992. – 16 квітня. – С.4.

У публікації вчений дослідив цікаві сторінки життя відомого вченого-енциклопедиста Дмитра Івановича Чижевського.

Ми український народ: національно-етнічна мозаїка. У випуску: «Три визначні постаті українського культурного життя останнього століття» / О. Боярко, С. Грабовський та ін. // Радіо свобода. – 2003 – 09 квітня. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/901138.html> (28.03.2024)

У публікації мова йде про людей високої інтелектуальної культури, котрі змушені були покинути Україну з політичних мотивів. Перший із них — це Дмитро Чижевський, людина, котру його знайомі звали «останнім енциклопедистом ХХ століття».

Мишанич О. Дмитро Чижевський - історик давньої української літератури / Олекса Мишанич // Слово і Час. — 2003. — № 4. — С. 7-14.

У статті надано огляд наукової спадщини Дмитра Чижевського, як одного із найвидатніших українських медієвістів ХХ ст. Автор - Олекса Васильович Мишанич, кандидат, доктор філології, професор, лауреат Національної премії ім. Т.Г.Шевченка, заслужений діяч науки і техніки України, багато років працював та підготував до друку том праць Д.І.Чижевського про бароко, біля 45 років працював в Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України.

Множинська Р.В. Історико-філософське українознавство Д. Чижевського / Р. В. Множинська, М. С. Щербак // International scientific conference «History, political science, philosophy, and sociology: development trends in the 21st century» : conference proceedings, Wloclawek, the Republic of Poland, September 6-7, 2023. – Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. – P.65-68. – Режим доступу: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/25142/1/20231116_307.pdf (28.03.2024)

Стаття знайомить з основами філософського мислення Дмитра Івановича Чижевського (1894, Олександрія, нині Кіровоградської області - 1977, Гайдельберг, ФРН) – ученого-енциклопедиста, культуролога, філософа, славіста, дослідника української і слов'янської літератур, історії культури, філософії.

Наєнко М. Дмитро Чижевський і його «Історія української літератури» / М. Наєнко // Дивослово. - 2003. - № 2. - С. 2-7

Наєнко М. Дмитро Чижевський і Київський університет / М. Наєнко // Дивослово. – 2004. – № 10. – С.61–63.

Наєнко М.К. Дмитро Чижевський – славіст / М. К. Наєнко // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. – 2012. – Вип. 18. – С. 282-290. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kdsm_2012_18_45. (28.03.2024)

У статті розглянуто особливість німецькомовних досліджень Дмитра Чижевського, присвячених проблемам славістики. Детальніше проаналізовано його перекладену українською мовою працю «Порівняльна історія слов'янських літератур» і погляди вченого на місце української літератури в загальнослов'янському літературному контексті.

Панас Феденко. Дмитро Чижевський, 4 квітня 1894—18 квітня 1977 (спомини про життя і наукову діяльність) : Нарис. – Ч.1. // Український історик. – 1978. – №01-03 . – С.57-59.

Панас Феденко. Дмитро Чижевський, 4 квітня 1894—18 квітня 1977 (спомини про життя і наукову діяльність) : Нарис. – Ч.2. // Український історик. – 1978. – №04. – С.60.

Панченко В. Небо Дмитра Чижевського [виступ на Чижевських читаннях, жовт. 1994 р.] // Всесвіт. – 1995. – №10-11. – С.148-150.

Понамарьов В. Дмитро Чижевський: філософ, що любив котів / Віталій Понамарьов // Український тиждень. – 2012. – 20 квітня. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/dmytro-chyzhevskiy-filosof-shcho-liubyv-kotiv/>. (28.03.2024)

Стрелка Йозеф. Всесвітнє значення Дмитра Чижевського / Йозеф Стрелка // Київська старовина. – 1996. - березень - квітень. – С.90-96.

Суділовська М. Наукова спадщина Дмитра Чижевського крізь призму педагогічної рефлексії / Суділовська Марія // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2014. – № 10 (Ч. 2). – С.251-255.

Стаття присвячена вивченню наукового доробку Дмитра Чижевського з метою виявлення педагогічних ідей. Встановлено, що у філософсько-теоретичних працях та славістичних студіях українського емігранта яскраво виражені його педагогічні погляди щодо ролі освіти у житті людини. На основі аналізу філософсько-педагогічних ідей відомих слов'янських мислителів доби Бароко Д. Чижевський довів важливе значення морально-духовного виховання у процесі формування гармонійно розвиненої особистості. Зроблено висновок про актуальність аксіологічних поглядів Д. Чижевського для розвитку сучасної педагогічної науки.

Феденко П. Дмитро Чижевський (Спомин про життя і наукову діяльність). Вступне слово М. Вербового // Кур'єр Кривбасу. – 1994. – №№ 13-18.

Федорів І. Внесок Дмитра Чижевського у розвиток європейського слов'янознавства / І. Федорів // Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. – 2013. – Вип. 12. – С.123-137. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ues_2013_12_16. (28.03.2024)

Стаття присвячена видатному українському вченому-славісту, філософу, історичу культури та літературознавцю – Дмитру Чижевському. Окреслюються основні віхи життя в контексті славістичної діяльності дослідника, з'ясовується його внесок у розвиток національного та європейського слов'янознавства, аналізуються концептуальні положення фундаментальних праць науковця.

Чижевський Д. Життєпис / Д. Чижевський // Філософська і соціологічна думка. – 1990. – № 11. – С.29–33.

Чижевський Дмитро / [Геник С. 150 великих українців](#). – Івано- Франківськ. – Видавництво «Лілея - НВ». – 2001. – С.271.

Чижевський Д. І. Культурно-історичні епохи [вступна стаття О.В.Яся] / Д. І. Чижевський // Український історичний журнал. - 2017. - № 2. – С.183-204.

У розвідці українського вченого-славіста Д.Чижевського представлено спробу

сконструювати та структурувати історію на засадах культурної і стильової цілісності, подібно до концептуалізації минувшини мистецтва, літератури та культури. Висувається й обґрунтовується концепт культурно-історичної епохи як ідеального поняття-маркера для конструювання та представлення простору культури як певного діапазону стилів, що своєрідним чином розгортаються, переломлюються й трансформуються в низці сфер історичного буття. Обстоюється думка про хвилеподібну теорію (схему) представлення культурних стилів, а також звертається увага на роль перехідних або межових стильових формацій, як-от передреформація, маньєризм, сентименталізм, бідермаєр, імпресіонізм та ін.

Чижевський Д. І. / Шаров І. 100 видатних імен України. – К.: Видавничий Дім «Альтернативи». – 1999. – С.453-457.

Чижевський Дмитро Іванович // Енциклопедія історії України / НАН України, Інститут історії України; Гол. редкол. В. А. Смолій; Редкол. Г. В. Боряк, В. Ф. Верстюк, С. В. Віднянський. – Т. 10 : Т-Я. – К. : Наукова думка, 2013. – С.548-549.

Чижевський Дмитро Іванович / Мала енциклопедія етнодержавознавства. К.: Генеза, Довіра. – 1996. – С.896.

Щур М. Дмитро Чижевський: громадянин УНР, дослідник Сковороди, славіст світового рівня / Марія Щур // Радіо свобода. – 2021. – 04 квітня. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/chyzhevsky-slavist-ukrajina-nimechchyna/31182570.html> . (28.03.2024)